

VEŘEJNÁ EKONOMIKA

EKONOMIKA BLOKU ODVĚTVÍ ROZVOJE ČLOVĚKA EKONOMIKA KULTURY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost

Název projektu: Inovace magisterského studijního programu Fakulty ekonomiky a managementu

Registrační číslo projektu: CZ.1.07/2.2.00/28.0326

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka

ekonomika kultury

Obsah přednášky

- ÚVOD
- ZÁKLADNÍ POJMY
- KULTURNÍ POLITIKA – CÍLE, MODELY, NÁSTROJE
- VÝVOJ ODVĚTVÍ KULTURY
- FINANCOVÁNÍ KULTURY
- PŘÍNOSY KULTURY
- MULTIPLIKAČNÍ EFEKTY V KULTUŘE
- ZÁVĚR

EKONOMIKA BLOKU ODVĚTVÍ ROZVOJE ČLOVĚKA EKONOMIKA KULTURY

ÚVOD

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka

ekonomika kultury

Úvod

- **Cílem tohoto tématu** je popis řízení a ekonomiky těch odvětví národního hospodářství, které uspokojují individuální potřeby.
- Z pohledu hodnocení významnosti těchto odvětví, cílem je ukázat na jejich **tzv. zdrojový charakter**, který souvisí se schopností kultivace lidského potenciálu, který se pak následně stává jednak předpokladem a zároveň zdrojem ekonomického růstu a rozvoje.
- **Akcent je tedy kladen na multiplikativní charakter odvětví**, jako je školství, tělesná výchova a sport, zdravotnictví, **kultura**, církve a náboženské společnosti.

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka ekonomika kultury

Úvod

Jako **dílčí cíle** můžeme stanovit:

- a) objasnění poslání, cílů a funkcí odvětví rozvoje člověka – **odvětví kultury**;
- b) seznámení se specifiky řízení, rozpočtování a financování tohoto odvětví;
- c) popis základních příčin tendencí tohoto odvětví k neefektivnosti.

EKONOMIKA BLOKU ODVĚTVÍ ROZVOJE ČLOVĚKA
EKONOMIKA KULTURY

ZÁKLADNÍ POJMY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka

ekonomika kultury

Základní pojmy

- definice kultury,
- antropologické pojetí kultury,
- tradiční klasifikace kultury,
- obecné pojetí kultury v EU,
- definice kultury v EU,
- funkce kultury,
- produkce statků v kultuře

EKONOMIKA BLOKU ODVĚTVÍ ROZVOJE ČLOVĚKA
EKONOMIKA KULTURY

KULTURNÍ POLITIKA – CÍLE, MODELÝ, NÁSTROJE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka

ekonomika kultury

Kulturní politika – cíle, modely, nástroje

Cíle kulturní politiky

- CÍL 1 – EKONOMICKÁ A SPOLEČENSKÁ DIMENZE
- CÍL 2 – OBČANSKÁ DIMENZE - ROZVOJ OSOBNOSTI
- CÍL 3 – ROLE STÁTU, KRAJŮ A OBCÍ PŘI PODPOŘE ZACHOVÁNÍ A TVORBY KULTURNÍCH HODNOT
- CÍL 4 –ROLE STÁTU PŘI TVORBĚ PRAVIDEL

In Kulturní politika, Praha, 2009 - 2014

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka ekonomika kultury

Kulturní politika – cíle, modely, nástroje

Modely vztahu státu ke kultuře

Hillman-Chartrandův model:

- Ulehčovatel
- Patron
- Architekt
- Konstruktor

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka ekonomika kultury

Kulturní politika – cíle, modely, nástroje

Modely vztahu státu ke kultuře

Ulehčovatel:

- stát ulehčovatel nezasahuje do procesu tvorby
- postavení umělců nejvíce závislé na příjmech z produkce (schopnost získat publikum)
- podpora tvorby obecně
- donátoři
- kořeny spočívající v tržní tradici a soukromé filantropii
- homogenizace kultury, malý prostor pro umělecké experimenty
- např. **USA**

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka ekonomika kultury

Kulturní politika – cíle, modely, nástroje

Modely vztahu státu ke kultuře

Patron:

- vytváření uměleckých rad (Arts Council)
- podpora jednak tvorby, ale především vysoké úrovně produkce
- odstup státu od umění
- stát rozhoduje o celkovém objemu finančních prostředků na kulturu, ale určení, komu a v jaké výši se prostředky rozdělí, provádí nezávislé rady
- důraz na větší soběstačnost
- např. **VB**

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka ekonomika kultury

Kulturní politika – cíle, modely, nástroje

Modely vztahu státu ke kultuře

Architekt:

- podpora umění skrze státní instituce (ministerstva)
- podpora spíše umělecké produkce určitého typu než tvorby jako takové v souladu s cíli KP (spíše součástí sociální politiky státu)
- umělci často zaměstnanci kulturních institucí
- silná vazba na podporu z veřejných prostředků (hlavně dotace)
- riziko umělecké stagnace, morální hazard
- např. **Francie**

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka ekonomika kultury

Kulturní politika – cíle, modely, nástroje

Modely vztahu státu ke kultuře

Konstruktér:

- vláda vlastníkem všech prostředků, rozhoduje o rozsahu podpory kultury i o jednotlivých činnostech, které budou vykonány
- absolutní závislost umělců
- členství ve svazech umělců – vynutitelné, cenzura
- cílem nemusí být umělecký prožitek, ale dosažení politického cíle
- např. **ČR před r. 89, totalitní režimy**

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka **ekonomika kultury**

Kulturní politika – cíle, modely, nástroje

Nástroje kulturní politiky

- legislativní
- ekonomické
- institucionální
- řídicí
- metodické

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka

ekonomika kultury

Kulturní politika – cíle, modely, nástroje

Nástroje kulturní politiky

Legislativní

- podle čl. 2, odstavce 2, Listiny základních práv a svobod lze státní moc uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem a to způsobem, který zákon stanoví.
- Proto je nutno v právním řádu definovat veřejné služby státu v oblasti kultury jako zákonné zmocnění (a stanovení povinnosti) státu zabezpečovat kulturní služby jako služby veřejně prospěšné;

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka

ekonomika kultury

Kulturní politika – cíle, modely, nástroje

Nástroje kulturní politiky

Ekonomické

- ekonomická podpora kultury státem je realizována nepřímo (daňovými úlevami, podporou ekonomické soběstačnosti neziskových subjektů) a přímo dotacemi ze státního rozpočtu;
- žádoucí je posílit fondové financování kulturních aktivit bez ingerence orgánů státní správy.

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka **ekonomika kultury**

Kulturní politika – cíle, modely, nástroje

Nástroje kulturní politiky

Institucionální

- státní kulturní instituce a jejich systém zůstanou i nadále důležitým článkem systému kultury zejména v oblasti přístupu k informacím a v systému péče o kulturní dědictví.

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka **ekonomika kultury**

Kulturní politika – cíle, modely, nástroje

Nástroje kulturní politiky

Řídící

- je žádoucí posilovat konzistentní postoj orgánů státní správy v kultuře jako jeden ze základních předpokladů pro zachování rovného přístupu občanů ke kulturnímu bohatství.

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka ekonomika kultury

Kulturní politika – cíle, modely, nástroje

Nástroje kulturní politiky

Metodické

- metodickým a osvětovým působením lze motivovat kulturní chování subjektů nezávislých na orgánech státní správy (krajů, obcí, církví, neziskových kulturních organizací).

EKONOMIKA BLOKU ODVĚTVÍ ROZVOJE ČLOVĚKA
EKONOMIKA KULTURY

VÝVOJ ODVĚTVÍ KULTURY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka

ekonomika kultury

Vývoj odvětví kultury

- Vývoj odvětví kultury v ČR - před rokem 1989
- Vývoj odvětví kultury v ČR – po roce 1989
- Bílá kniha ministra Pavla Tigrida (1996)
- Koncepce účinnější podpory umění 2007 – 2013

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka ekonomika kultury

Vývoj odvětví kultury

Vývoj odvětví kultury v ČR - před rokem 1989

- efektivní rozvoj v duchu primárních cílů a funkcí oblasti kultury byl znemožněn převahou státního monopolu vlastnického, kompetenčního a rozhodovacího, neexistencí pluralitních forem kulturní produkce a uspokojování kulturních potřeb obyvatelstva,
- upřednostňoval se ideologický a politický význam uspokojování kulturních potřeb,
- odvětví kultury bylo zařazeno do tzv. nevýrobní sféry, kulturní instituce nebyly motivovány k efektivnějšímu chování

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka ekonomika kultury

Vývoj odvětví kultury

Vývoj odvětví kultury v ČR – po roce 1989

- bývalé ekonomické systémy působící v kultuře byly neadaptabilní na změny ekonomického prostředí, objevil se pokles výkonnosti, v horším případě úplné zhroucení některých kulturních institucí,
- v důsledku cenové liberalizace vzrostly neinvestiční výdaje - zvýšení cen nájemného, energie a paliv, nedostatek peněz na obnovy a rekonstrukce kulturních objektů,
- zvýšil se nedostatek finančních prostředků v kultuře
- bývalé ekonomické systémy působící v kultuře byly neadaptabilní na změny ekonomického prostředí, objevil se pokles výkonnosti, v horším případě úplné zhroucení některých kulturních institucí,

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka **ekonomika kultury**

Vývoj odvětví kultury

Vývoj odvětví kultury v ČR – po roce 1989

- v důsledku cenové liberalizace vzrostly neinvestiční výdaje - zvýšení cen nájemného, energie a paliv, nedostatek peněz na obnovy a rekonstrukce kulturních objektů,
- zvýšil se nedostatek finančních prostředků v kultuře
- Umění po roce 1989 prošlo vývojem transformace celé společnosti provázeným odstátňováním, privatizací, transformací, rušením uměleckých organizací a v podstatě spontánním utvářením nové infrastruktury.
- Poč. 90. let prioritou kulturní dědictví, zejména záchrana zdevastovaného památkového fondu.
- Zrušení federálních a národních tvůrčích svazů.

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka ekonomika kultury

Vývoj odvětví kultury

Bílá kniha ministra Pavla Tigrida (1996)

- Výše dotací ze státního rozpočtu na kulturu by se v ČR měla pohybovat kolem 1 %.
- Základní orientace kulturní politiky by měla směřovat k liberálnímu, případně smíšenému typu (jako je tomu ve Švédsku, ve Velké Británii, v Dánsku nebo v Maďarsku).
- Prioritou kulturní politiky by měly být i nadále památková péče, národní kulturní instituce, knihovny, při zachování kulturní identity, decentralizace a podpory místních iniciativ.
- Zaměření kulturní politiky by mělo být „převážně doporučující“, které se opírá o realizaci jednotlivých programů.
- Doporučuje model „patron“.

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka ekonomika kultury

Vývoj odvětví kultury

Koncepce účinnější podpory umění 2007 – 2013

- posílení prezentace českého umění v zahraničí a mezinárodní spolupráce,
- zachování a rozvoj umělecké různorodosti s důrazem na podporu kreativity a s ohledem na vyvažování vlivů konzumní společnosti,
- zajištění dostupnosti umění pro občana (rovný přístup),
- posilování infrastruktury včetně investiční podpory kulturních institucí,
- pracuje se SWOT analýzou.

EKONOMIKA BLOKU ODVĚTVÍ ROZVOJE ČLOVĚKA
EKONOMIKA KULTURY

FINANCOVÁNÍ KULTURY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka

ekonomika kultury

Financování kultury

- **Zdroje přímé veřejné podpory**
- **Zdroje nepřímé veřejné podpory**
- **Státní fond kultury ČR**
- **Státní fond na podporu a rozvoj české kinematografie**

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka

ekonomika kultury

Financování kultury

Zdroje přímé veřejné podpory

- dotace z veřejných rozpočtů,
- daně a poplatky,
- příjmy z vlastní činnosti, které závisí na konkrétní právní formě kulturních institucí,
- nadace a nadační fondy,
- jiné fondy (státní, EU apod.),
- komunální obligace,
- dary a sponzorství,
- loterie a sázky,
- veřejné sbírky.

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka

ekonomika kultury

Financování kultury

Zdroje nepřímé veřejné podpory

- různé sociální podpory, vč. podpory v nezaměstnanosti poskytované umělcům,
- daňové úlevy pro umělce a umělecké instituce,
- daňové úlevy a zproštění daní u charitativních dárců a příjemců darů.

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka

ekonomika kultury

Financování kultury

Státní fond kultury ČR

- zřízen zákonem ČNR č. 239/1992 Sb., o Státním fondu kultury České republiky
- účelem je podpora všech oblastí kultury mimo kinematografie
- je samostatnou PO
- fond spravuje Ministerstvo kultury ČR, v jeho čele je ministr kultury
- poprvé rozděloval své finanční zdroje až po 10 letech od svého založení, tedy v roce 2002
- zákon nezajišťuje dostatečné a pravidelné zdroje pro plnění jeho poslání.

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka **ekonomika kultury**

Financování kultury

Státní fond na podporu a rozvoj české kinematografie

- zřízen zákonem ČNR č. 241/1992 Sb., o Státním fondu České republiky pro podporu a rozvoj české kinematografie
- účelem vytvoření institucionálního základu pro tvorbu zdrojů, z nichž lze financovat vybrané projekty v oblasti české kinematografie (tvorbu, výrobu, distribuci, propagaci a technický rozvoj kin)
- je samostatnou PO zapsanou do obchodního rejstříku, správu vykonává MK ČR

EKONOMIKA BLOKU ODVĚTVÍ ROZVOJE ČLOVĚKA
EKONOMIKA KULTURY

PŘÍNOSY KULTURY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka ekonomika kultury

Přínosy kultury

- **Vliv na obrat**
- **Příspěvek k přidané hodnotě**
- **Podíl na růstu**
- **Podpora zaměstnanosti**

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka ekonomika kultury

Přínosy kultury

Vliv na obrat

- Odvětví dosáhlo v roce 2003 obratu přesahujícího 654 miliard eur.
- Obrat průmyslu výroby automobilů činil v roce 2001 271 miliard eur
- obrat výrobců ICT dosáhl v roce 2003 541 miliard eur (EU-15).

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka ekonomika kultury

Přínosy kultury

Příspěvek k přidané hodnotě

- V roce 2003 toto odvětví přispělo k HDP EU 2,6%.
- Ve stejném roce:
 - Obchod s nemovitostmi se podílel 2,1% na HDP EU.
 - Odvětví spojené s potravinami a nápoji se podílelo na HDP EU 1,9%.
 - Oděvní průmysl se podílel na HDP EU 0,5%.
 - Průmysl spojený s chemikáliemi, kaučukem a umělými hmotami se podílel na HDP EU 2,3%.

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka

ekonomika kultury

Přínosy kultury

Podíl na růstu

- Celkový růst přidané hodnoty tohoto odvětví činil za období 1999-2003 19,7%.
- Růst odvětví v letech 1999-2003 byl o 12,3% vyšší než celkový růst hospodářství.

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka

ekonomika kultury

Přínosy kultury

Podpora zaměstnanosti

- V roce 2004 v odvětví pracovalo 5,8 milionů lidí, což odpovídá 3,1% celkového množství zaměstnaných osob v EU25.
- Zatímco celková zaměstnanost v EU se v letech 2002-2004 snížila, zaměstnanost v tomto odvětví vzrostla (+1,85%).
 - 46,8 % pracovníků má nejméně univerzitní diplom (oproti 25,7% z celkové zaměstnanosti).
 - Podíl svobodných povolání je ve srovnání s celkovou zaměstnaností více než dvojnásobný (28,8% oproti 14,1%).
 - Odvětví vykazuje 17% pracovníků na dobu určitou (13,3% v celkové zaměstnanosti)
 - Podíl pracovníků na částečný úvazek je vyšší (jeden pracovník ze čtyř, oproti 17,6% celkové zaměstnanosti)

EKONOMIKA BLOKU ODVĚTVÍ ROZVOJE ČLOVĚKA
EKONOMIKA KULTURY

MULTIPLIKAČNÍ EFEKTY V KULTUŘE – PŘÍKLAD DIVADLA

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka

ekonomika kultury

Multiplikační efekty v kultuře – příklad divadla

- **Efekty ekonomické**
- **Efekty sociální**
- **Efekty estetické**
- **Multiplikativní efekt divadla**

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka

ekonomika kultury

Multiplikační efekty v kultuře – příklad divadla

Efekty ekonomické

- studie těchto efektů u nás prokazují, že investice 1 Kč do divadelní činnosti generuje 2 Kč (Švýcarsko uvádí 1:3)
- divadelní subjekty vynakládají významnou část výdajů na služby a zboží produkované v jiných odvětvích a tím zajišťují odbyt další produkce.
- z veřejných zdrojů vložených do divadla se 1/3 formou přímých i nepřímých odvodů poplatků vrací do veřejných rozpočtů

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka

ekonomika kultury

Multiplikační efekty v kultuře – příklad divadla

Efekty ekonomické

- divadlo produkuje statky a zboží kulturní povahy převážně z domácích zdrojů, využívá především domácí pracovní sílu, obvykle vysoce kvalifikovanou, kreativní.
- divadelní aktivity přímo ovlivňují kulturní turistiku.
- divadlo je jedním z rozhodujících ekonomických nástrojů rozvoje městských aglomerací.

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka

ekonomika kultury

Multiplikační efekty v kultuře – příklad divadla

Efekty sociální

- Divadlo je významným prvkem sociální koheze, je významným urbanizačním prvkem, přirozeným centrem obce a občanů.
- Účast veřejných rozpočtů umožňuje divadlu jeho demokratičnost, otevřenost a přístupnost pro většinu občanů.
- Divadlo přímo souvisí s kvalitou života, přispívá ke kultivaci i vzdělanosti občanů.
- Místo tzv. pozitivní deviace - je instrumentem vůči kriminalitě, sociální deprivaci, drogové závislosti atd.
- V procesu globalizace je místem národní a regionální identity, identifikace s vlastním kulturním dědictvím včetně jazyka.

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka

ekonomika kultury

Multiplikační efekty v kultuře – příklad divadla

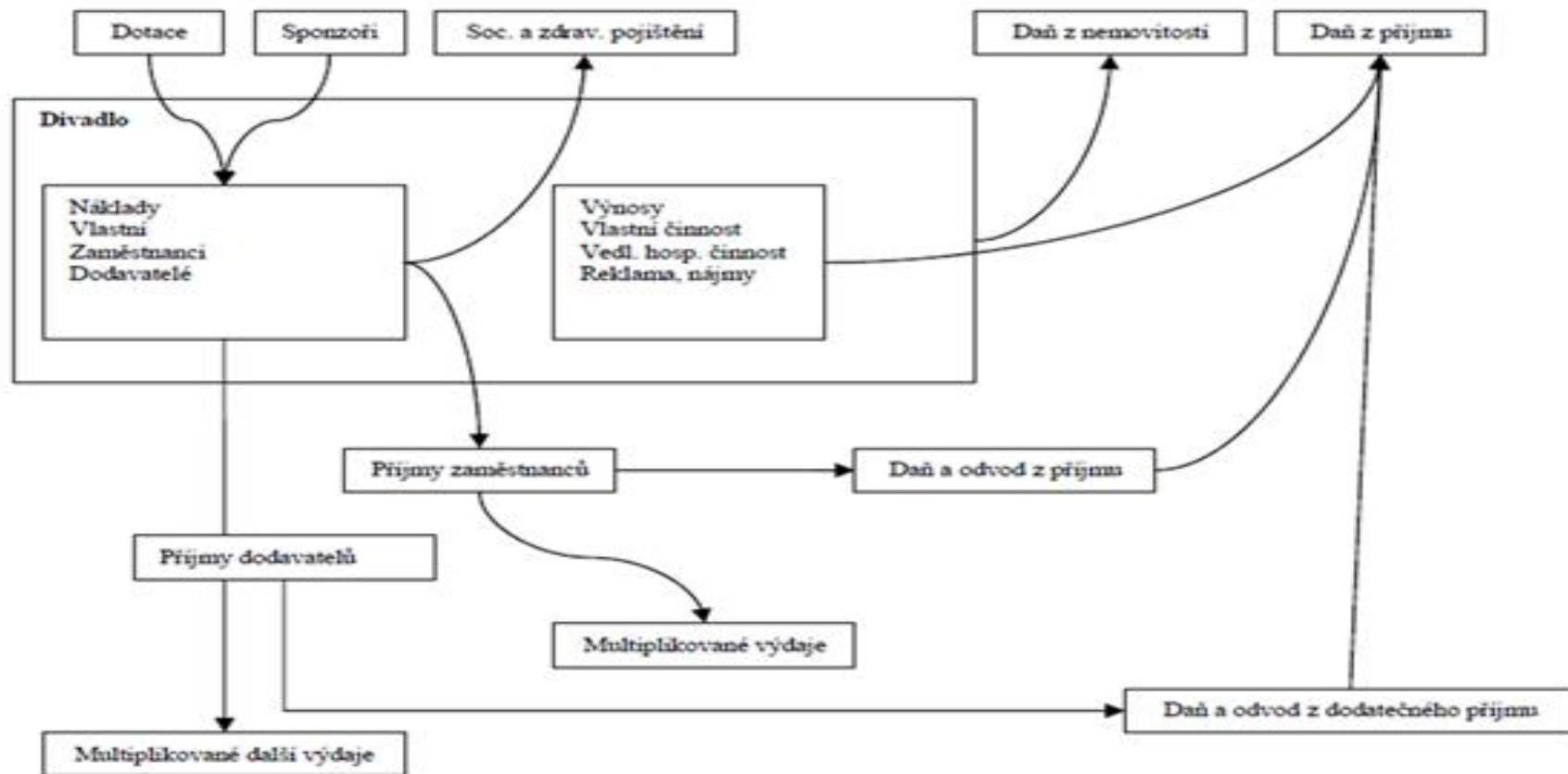
Efekty estetické

- interpretace, uchování a rozvoj kulturního dědictví,
- prostor nové tvorby, místo experimentu, inovace a kreativity,
- místo živé komunikace a současně prostor sebereflexe občanů prostřednictvím umění,
- přesahy k jiným druhům, žánrům a médiím a přímý vliv na filmové a audiovizuální umění,
- prostor alternativy vůči komerci.

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka ekonomika kultury

Multiplikační efekty v kultuře – příklad divadla

Multiplikativní efekt divadla

EKONOMIKA BLOKU ODVĚTVÍ ROZVOJE ČLOVĚKA
EKONOMIKA KULTURY

ZÁVĚR

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka

ekonomika kultury

Závěr

- **Kultura jako odvětví byla chápána spíše jako oblast, která nemá svůj ekonomický potenciál.**
- **V současné době ekonomický pohled na kulturu, který by nebyl vnímán jako negativum, začíná převládat a ekonomicko-hospodářská funkce kultury je akcentována, při zachování a vnímání její specifické povahy.**

EKONOMIKA BLOKU ODVĚTVÍ ROZVOJE ČLOVĚKA
EKONOMIKA KULTURY

ZDROJE KE STUDIU

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka

ekonomika kultury

Zdroje ke studiu

- REKTOŘÍK, J. Ekonomika a řízení odvětví veřejného sektoru. Brno: MU Brno, 2007. 309 s. ISBN 978-80-86929-29-3. s. 141-153;
- REKTOŘÍK, J. Ekonomika a řízení odvětví veřejného sektoru (2002) str.112 -124;
- HAMERNÍKOVÁ B.: Kultura a masmédia v tržních podmínkách. Veřejná podpora a alternativní zdroje financování;
- HAMERNÍKOVÁ B.: Veřejná podpora neziskovým kulturním a mediálním činností - ano či ne?

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka

ekonomika kultury

Zdroje ke studiu

- **Elektronické zdroje:**
 - www.mkcr.cz;
 - www.divadlo.cz;
 - <http://www.nipos-mk.cz>;
 - <http://www.mistnikultura.cz>;
 - <http://www.mkcr.cz/materialy-k-diskusi/default.htm>

Ekonomika bloku odvětví rozvoje člověka

ekonomika kultury

Zdroje ke studiu

- **Legislativa:**

- Zákon č. 239/1992 Sb. ČNR o Státním fondu kultury České republiky + novely;
- Zákon č. 241/1992 Sb. ČNR o Státním fondu České republiky pro podporu a rozvoj české kinematografie + novely;
- Zákon č. 203/2006 Sb. o některých druzích podpory kultury a o změně některých souvisejících zákonů;
- Zákon ČNR o státní památkové péči 307/2008 Sb.;
- Zákon č. 203/2006 Sb. o některých druzích podpory kultury a o změně některých souvisejících zákonů;

DĚKUJI ZA POZORNOST

V PŘÍPADĚ DOTAZŮ MNE MŮŽETE KONTAKTOVAT NA

Ing. **Aleš OLEJNÍČEK**, Ph.D.

Katedra **EKONOMIE**

Skupina **EKONOMIKY OBRANY STÁTU**

Kancelář **K-65/100** (Bytovky)

Tel.: **+420973443153**

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ